

วีรกรรมชาวบ้านบางระจัน: ประวัติศาสตร์ วรรณกรรม และอุดมการณ์
 The Bravery of the Bang Rachan People: History, Literature, and Ideology

อาทรี วณิชตระกูล

บทคัดย่อ

บทความนี้มุ่งพิจารณาประวัติศาสตร์และวรรณกรรมในฐานะที่เป็นเรื่องเล่า โดยศึกษาวิเคราะห์เรื่องเล่าเกี่ยวกับวีรกรรมชาวบ้านบางระจันดังที่ปรากฏอยู่ในหน้าประวัติศาสตร์ไทยช่วงก่อนการเสียกรุงศรีอยุธยาแก่พม่าครั้งที่สอง และวรรณกรรม *บางระจัน* ของ “ไม้ เมืองเดิม” แนวคิดเกี่ยวกับศาสตร์แห่งการเล่าเรื่อง และแนวคิดเกี่ยวกับอุดมการณ์ที่ใช้ในการศึกษาเรื่องเล่าดังกล่าวทำให้พบความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่แฝงอยู่เบื้องหลังการบันทึกวีรกรรมของชาวบ้านบางระจันเป็นลายลักษณ์อักษรในหนังสือประวัติศาสตร์และวรรณกรรม ซึ่งเป็นที่รู้จักกันดี การศึกษาพบว่ามปฏิบัติการณ์ของอุดมการณ์รักชาติที่มุ่งหลอมรวมความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันของคนในชาติแฝงเร้นอยู่ในเรื่องเล่าอย่างเข้มข้น ทั้งนี้ การนำเรื่องเล่าเกี่ยวกับวีรกรรมของชาวบ้านบางระจันมาเผยแพร่ผ่านสื่อตลอดหลายปีที่ผ่านมาทั้งในหนังสือแบบเรียนประวัติศาสตร์ไทยและสื่อสมัยใหม่ต่างก็นับเป็นการบ่มเพาะ ผลิตซ้ำ และตอกย้ำอุดมการณ์รักชาติให้ยั่งยืนต่อไปในสังคมไทย

คำสำคัญ: บางระจัน ประวัติศาสตร์ วรรณกรรม อุดมการณ์

Abstract

This article looks at history and literature in the form of narratives by studying and analyzing two pieces of narration; one is about the heroic act of the Bang Rachan people that appears in a Thai historical text right before they lost to Myanmar for the second time, and the other is a famous novel by Mai Muangdoem, *Bang Rachan*. The story draws upon the two theoretical concepts, the art of narrative and the ideology. Through the examination of these well-known historical publication and literature about the Bang Rachan people, it becomes clear that the concept of power relations was weaved in the writing. Together with this discovery, the article also identifies the practice of patriotic ideology intensely integrated in the story, aiming to create the unity of the nation. Therefore, in the past several years, these narratives about the bravery of the Bang Rachan people have been publicized in forms of the school textbooks on Thai history and various new media content, such as films, television series, and music. The efforts are intended to help engrain, reproduce and emphasize the patriotic ideology among the Thai people, and sustain the Thai society.

Keywords: Bang Rachan, history, literature, ideology

วีรกรรมของชาวบ้านบางระจัน จังหวัดสิงห์บุรี ซึ่งเกิดขึ้นในปีพ.ศ. 2308 ก่อนการเสียกรุงศรีอยุธยา แก่พม่าครั้งที่สองนั้น เป็นส่วนหนึ่งของประวัติศาสตร์ที่คนไทยส่วนใหญ่รู้จักกันดี การเล่าวีรกรรมชาวบ้านบางระจันมีความโดดเด่นในฐานะที่เป็นเรื่องเล่าซึ่งมีตัวละครเป็นชาวบ้าน เป็นสามัญชนคนธรรมดาที่มีความสามัคคี กล้าหาญ มีหัวใจรักชาติ และเปี่ยมไปด้วยความสามารถจนเอาชนะพม่าเพื่อป้องกันที่มั่นได้ถึง 7 ครั้งทั้งที่มีกำลังพลน้อยกว่าพม่า อีกทั้งชาวบ้านยังมีกำลังอาวุธที่ด้อยประสิทธิภาพกว่าอาวุธของพม่ามาก แม้ในที่สุดชาวบ้านบางระจันจะเสียที่มั่นพ่ายแพ้แก่พม่า และพม่าสามารถมีชัยเหนือกรุงศรีอยุธยาได้ในเวลาอีกเพียง 2 ปีต่อมา วีรกรรมของชาวบ้านบางระจันในครั้งนั้นก็ได้รับการจารึกให้เป็นหน้าหนึ่งของประวัติศาสตร์ไทยตั้งแต่สมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ และได้รับการคัดเลือกให้อยู่ในหนังสือแบบเรียนประวัติศาสตร์ไทยอีกด้วย นอกจากนี้ วีรกรรมของชาวบ้านบางระจันยังได้รับการสวดตีผ่านการผลิตซ้ำเรื่องราวการต่อสู้เพื่อป้องกันดินแดนของชาวบ้านผ่านสื่อหลากหลายประเภท ทั้งหนังสือ ภาพยนตร์ เพลง และละครโทรทัศน์ จวบจนปัจจุบัน

บทความนี้ผู้เขียนมุ่งศึกษาวีรกรรมของชาวบ้านบางระจันในฐานะที่เป็นปฏิบัติการของเรื่องเล่า โดยศึกษาวิเคราะห์การเล่าเรื่องวีรกรรมชาวบ้านบางระจันผ่านการเขียนประวัติศาสตร์ไทยและการเขียนวรรณกรรมเรื่อง *บางระจัน* ของ ก้าน พึ่งบุญ ณ อยุธยา “ไม้ เมืองเดิม” เพื่อศึกษาการสร้างอุดมการณ์ที่แฝงอยู่ในเรื่องเล่าดังกล่าว ตลอดจนชี้ให้เห็นความสำคัญของการเขียนประวัติศาสตร์และการผลิตซ้ำประวัติศาสตร์เพื่อใช้เป็นเครื่องมือตอกย้ำอุดมการณ์แก่คนในชาติ ผู้เขียนใช้แนวคิดเรื่องศาสตร์แห่งการเล่าเรื่อง (narratology) เพื่อศึกษาวิเคราะห์การเล่าวีรกรรมของชาวบ้านบางระจันทั้งในฐานะที่เป็นเรื่องเล่าประวัติศาสตร์และเรื่องเล่าวรรณกรรม และใช้แนวคิดเรื่องอุดมการณ์ (ideology) เพื่อศึกษาวิเคราะห์สิ่งที่ไม่ได้รับการบอกเล่าออกมาอย่างตรงไปตรงมาในการเล่าวีรกรรมของชาวบ้านบางระจันหากแต่แฝงเร้นอยู่เบื้องหลังเรื่องเล่า ทว่าเป็นที่น่าสังเกตว่าเรื่องที่ไม่ได้รับการบอกเล่าอย่างตรงไปตรงมานี้กลับเป็นเรื่องเล่าที่ทรงพลังก่อบรรยากาศยิ่งกว่าตัวเรื่องเล่าเองด้วยซ้ำ

ศาสตร์แห่งการเล่าเรื่อง วาทกรรม และอุดมการณ์ในเรื่องเล่า

มนุษย์รู้จักคุ้นเคยกับการเล่าเรื่องมาเป็นเวลาช้านานแล้ว มนุษย์ผลิตเรื่องเล่า (narrative) เพื่อใช้แลกเปลี่ยนแบ่งปันข้อมูลข่าวสาร ความรู้ ความคิด ความรู้สึก ตลอดจนประสบการณ์ระหว่างมนุษย์ด้วยกัน เรื่องเล่าจึงเป็นสิ่งที่ยึดโยงมนุษย์ในสังคมเดียวกันเข้าไว้ด้วยกัน ในอดีตมนุษย์คุ้นเคยกับเรื่องเล่าประเภทนิทาน เรื่องสั้น นวนิยาย ปัจจุบันประเภทของเรื่องเล่าได้เพิ่มมากขึ้นตามการเกิดของสื่อสมัยใหม่ อาทิ โทรทัศน์ ภาพยนตร์ อินเทอร์เน็ต ประเภทของเรื่องเล่าจึงขยายขอบเขตกว้างขวางออกไปมากขึ้น มารี-ลอรี ไรอัน (Marie-Laure Ryan) สรุปว่าเรื่องเล่าเป็นการนำเสนอเรื่องราวหรือเหตุการณ์ที่ต่อเนื่องกันและมีความสัมพันธ์แบบเป็นเหตุเป็นผลต่อกัน เราสามารถจำแนกประเภทของเรื่องเล่าได้เป็น 2 ประเภทใหญ่ ได้แก่ เรื่องบันเทิงคดี (fiction) ซึ่งเป็นเรื่องแต่งจากจินตนาการ และเรื่องที่ไม่ใช่บันเทิงคดี (non-fiction) ซึ่งเป็นเรื่องที่น่าเชื่อถือให้ข้อมูลและอิงกับข้อเท็จจริง (Herman, 2007: 22-33) ดังนั้น เรื่องเล่าจะดูเหมือนนำเสนอ “ความจริง” มากน้อยเพียงใดก็ขึ้นอยู่กับประเภทของเรื่องที่เล่า สามารถกล่าวได้ว่าเรื่องที่ไม่ใช่บันเทิงคดีย่อมดูเหมือนเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นจริง เป็นเรื่องที่น่าเสนอความเป็นจริงมากกว่าเรื่องบันเทิงคดี

การศึกษาศาสตร์แห่งการเล่าเรื่องซึ่งเป็นศาสตร์ที่แพร่หลายในช่วงทศวรรษที่ 1980 นั้นเป็นการศึกษาวิเคราะห์โครงสร้างของเรื่องเล่า อันได้แก่ การสร้างโครงเรื่อง (plot) การสร้างตัวละคร (character) กลวิธีการเล่าเรื่อง เนื้อหาของเรื่องเล่า การสื่อความหมายด้วยสัญลักษณ์ ตลอดจนผลกระทบของการเล่าเรื่องต่อปัจเจกบุคคลและต่อสังคมอีกด้วย (Culler, 1997: 83) การศึกษาเรื่องเล่าวีรกรรมชาวบ้านบางระจันในบทความนี้เป็นการศึกษาเรื่องเล่า 2 ประเภทใหญ่ ได้แก่ ประวัติศาสตร์ ซึ่งจัดเป็นเรื่องเล่าประเภทเรื่องที่ไม่ใช่บันเทิงคดี และวรรณกรรม ซึ่งจัดเป็นเรื่องเล่าประเภทเรื่องบันเทิงคดี โดยมุ่งศึกษาวิเคราะห์เรื่องเล่าในแง่ของโครงสร้าง เนื้อหา ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเล่าเรื่อง ตลอดจนปัจจัยที่เป็นผลกระทบจากการเล่าเรื่องเป็นสำคัญ

นอกจากการศึกษาตัวเรื่องเล่าเองแล้ว ศาสตร์แห่งการเล่าเรื่องยังขยายขอบเขตการศึกษาออกไปถึงการศึกษาทำความเข้าใจผู้เล่าเรื่องเพื่อให้การศึกษาเรื่องเล่าสมบูรณ์รอบด้านขึ้น ในการเล่าเรื่องนั้น ผู้เล่าเรื่องนับเป็นผู้มีอำนาจในการประกอบสร้าง (construct) ความเป็นจริงของเรื่องเล่า เป็นผู้ที่มีอำนาจในการคัดเลือกปรุงแต่งเรื่องเล่าผ่านการใช้ภาษา ประกอบกันขึ้นเป็นชุดของความคิดหรือวาทกรรม (discourse) ซึ่งเป็นกลุ่มคำหรือถ้อยคำที่ไหลเวียนอยู่ในสังคมในยุคนั้น วาทกรรมเป็นกระบวนการใช้ภาษาในการสร้างตัวตนและสร้างความหมายให้กับสรรพสิ่งต่างๆ ในสังคม โดยมีลักษณะเป็นชุดความคิดที่แฝงเร้นด้วยอำนาจและอุดมการณ์ของสังคมในช่วงเวลาหนึ่งๆ (Barker, 2003: 101-104) มิเชล ฟูโกต์ (Michel Foucault) นักปรัชญาชาวฝรั่งเศสเสนอว่าวาทกรรมนั้นเป็นข้อเขียนที่ “ผู้ทรงคุณวุฒิ” เป็นผู้ผลิตขึ้นและเผยแพร่ออกไปในสังคม วาทกรรมจึงมีความสัมพันธ์กับอำนาจ (power) ของกลุ่มคนในสังคม (Edgar, and Sedgwick, 2004: 71-75) ด้วยเหตุนี้วาทกรรมจึงมีลักษณะเป็นการแสดง (performance) รูปแบบหนึ่ง ตามความหมายที่ว่า การแสดงเป็นการกระทำหรือชุดของการกระทำซึ่งกระทำเพื่อประโยชน์ของผู้อื่น การแสดงจึงเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตประจำวันที่ทุกคนในสังคมต่างผลัดกันเป็นผู้แสดงและผู้ชมด้วยกันทั้งสิ้น (Cohan, 2008: 16) อย่างไรก็ตาม วาทกรรมมิใช่เป็นเพียงการแสดงออกซึ่งความจริง มิใช่เป็นเพียงการสะท้อนความจริง หากแต่เป็นการประกอบสร้างความจริงจนถึงกับกลายเป็นความจริงด้วยตัวเอง ด้วยเหตุนี้ การศึกษาศาสตร์แห่งการเล่าเรื่องจึงมีความสัมพันธ์กับการศึกษาความสัมพันธ์เชิงอำนาจในสังคม เพื่อค้นหาสิ่งที่ไม่ได้รับการบอกเล่าออกมาผ่านการเล่าเรื่องนั่นเอง ดังนั้น การศึกษาวิเคราะห์เรื่องเล่าที่อยู่ในรูปแบบของตัวบททางประวัติศาสตร์และวรรณกรรมในการศึกษาวีรกรรมชาวบ้านบางระจันจึงมิใช่การศึกษาข้อเท็จจริงที่เป็นความจริงแท้ หากแต่เป็นการศึกษาความจริงที่ผ่านการปรุงแต่งจากผู้เล่าเรื่องมาแล้วนั่นเอง

เมื่อเรื่องเล่าได้รับการสร้างสรรค์ขึ้นจากการใช้ภาษาและวาทกรรมแล้ว การทำให้วาทกรรมมี “สถาบัน” รองรับ เป็นกลวิธีหนึ่งที่ทำให้ความจริงที่ได้รับการประกอบสร้างผ่านเรื่องเล่าเป็นความจริงที่ได้รับการยอมรับยิ่งขึ้น ทำให้ความจริงนั้นเป็นจริงยิ่งขึ้น (Cohan, and Shires, 1997: 133-138) ยิ่งหากสถาบันที่รองรับวาทกรรมนั้นเป็นสถาบันหลักของสังคม อาทิ สถาบันชาติ สถาบันศาสนา ก็ยิ่งทำให้วาทกรรมนั้นๆ เป็นที่ยอมรับยิ่งขึ้นไปอีก การกำหนดกรอบความคิดให้กับมนุษย์ในสังคมผ่านสถาบันที่ประกอบสร้างเรื่องเล่าให้กับคนในสังคมหนึ่งๆ จึงนับเป็นวิธีหนึ่งที่ทำให้ทุกคนอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างราบรื่น

อุดมการณ์เป็นกรอบความคิดที่ทำงานผ่านวาทกรรม อุดมการณ์เป็นโลกทัศน์ที่ได้รับการหลอมรวม และเชื่อมโยงกับปัจจัยต่างๆ และยังถูกทำให้เป็นเรื่องธรรมชาติ หลุยส์ อัลธุสเซร์ (Louis Althusser) เห็นว่า อุดมการณ์เป็นสิ่งที่ดูเหมือนจะแฝงตัวอยู่ในสามัญสำนึก (common sense) ของมนุษย์ หากแต่แท้จริงแล้ว เป็นจิตสำนึกลวง (false consciousness) (During, 2005: 31-32) อุดมการณ์จึงมิใช่สิ่งที่เป็นธรรมชาติ มิใช่ความจริงแท้ ทว่าเป็นสิ่งที่สังคมกำหนดขึ้นเพื่อทำหน้าที่ในการประกอบสร้างอัตบุคคลในสังคม ทำให้ มนุษย์มีกรอบความคิดความเชื่อหลักไปในทิศทางเดียวกัน มีหลักยึดเหนี่ยวร่วมกัน เพื่อความสงบสุขมั่นคง ของสังคม

ดังได้กล่าวแล้วว่าบทความนี้มุ่งพิจารณาวิกรรมของชาวบ้านบางระจันในฐานะที่เป็นเรื่องเล่า โดย ศึกษาวิเคราะห์โครงสร้างและเนื้อหาของเรื่องเล่า ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการเล่าเรื่อง ตลอดจนกรอบ ความคิดที่แอบแฝงซ่อนเร้นอยู่ในเรื่องเล่า การศึกษาวิกรรมชาวบ้านบางระจันด้วยการใช้แนวคิดศาสตร์แห่ง การเล่าเรื่องและแนวคิดเรื่องอุดมการณ์ทำให้เข้าใจความสัมพันธ์เชิงอำนาจของมนุษย์ในสังคม ตลอดจนเข้าใจ กรอบความคิดซึ่งผู้มีอำนาจในสังคมใช้ร้อยรัดคนในสังคมเข้าไว้ด้วยกัน เพื่อความเป็นระเบียบเรียบร้อย ความ เป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันของคนในสังคม

เรื่องเล่ากับประวัติศาสตร์และวรรณกรรม

ดังได้กล่าวข้างต้นว่าทั้งประวัติศาสตร์และวรรณกรรมต่างเป็นเรื่องเล่าด้วยกันทั้งสิ้น ปีเตอร์ ลามาร์ค (Peter Lamarque) กล่าวสรุปไว้ว่ามีความสัมพันธ์กันอย่างแนบแน่นระหว่างเรื่องเล่ากับเรื่องบันเทิงคดี ชนิดที่ว่าหากเอ่ยถึงเรื่องเล่า คนมักนึกถึงเรื่องบันเทิงคดีเสมอ (อ้างในฉลองรัฐ เณรมาลย์ชลมารค, 2548: 43) เรามักเข้าใจกันทั่วไปว่าการศึกษาประวัติศาสตร์เป็นการศึกษาข้อเท็จจริง เป็นการศึกษาความจริงที่เคยเกิดขึ้น ในอดีต ประวัติศาสตร์จึงมิใช่เรื่องเล่า ส่วนการศึกษาวรรณกรรมเป็นการศึกษาจินตนาการ ความคิด ความรู้สึก ของผู้เขียน ข้อเท็จจริงที่ปรากฏในประวัติศาสตร์จึงดูเป็นจริงมากกว่าข้อเท็จจริงในวรรณกรรม หากแต่เมื่อ พิจารณาถึงความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่อยู่ในงานเขียนประวัติศาสตร์และวรรณคดีเป็นสำคัญแล้ว เราจะค้นพบ ความจริงที่ได้รับการประกอบสร้างขึ้นในงานเขียนทั้งสองประเภทเช่นเดียวกัน ยิ่งไปกว่านั้น ความเป็นจริง ยังมีได้มีเพียงหนึ่งเดียว แต่ความเป็นจริงขึ้นอยู่กับมุมมองที่หลากหลายของผู้มอง และความเป็นเรื่องเล่าของ งานเขียนทั้งสองประเภทอีกด้วย

ทั้งประวัติศาสตร์และวรรณกรรมต่างเป็นวาทกรรมที่แสดงให้เห็นอุดมการณ์ แต่มีลักษณะการนำเสนอ ที่แตกต่างกัน เฮย์เดน ไวท์ (Hayden White) เสนอว่าประวัติศาสตร์เป็นเรื่องเล่า เป็นวาทกรรมร้อยแก้วที่ ประกอบสร้างจากเหตุการณ์ต่างๆ ที่กระจัดกระจายมาไว้ด้วยกัน การเขียนประวัติศาสตร์ตามลำดับเวลาทำให้ ประวัติศาสตร์มีลักษณะเหมือนเรื่องแต่ง มีโครงเรื่อง มีลำดับเหตุการณ์ มีการทำให้คนธรรมดากลายเป็น ตัวละคร (Cobley, 2001: 30-33) ประวัติศาสตร์จึงเป็นเรื่องเล่าชนิดหนึ่ง การเล่าประวัติศาสตร์มีวัตถุประสงค์ เพื่อหลอมรวมความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของคนในพื้นที่หนึ่งๆ ให้มีภูมิหลังความเป็นมาในชีวิตร่วมกัน

แนวคิดวัตถุนิยมวัฒนธรรม (Cultural Materialism) ซึ่งแพร่หลายในอังกฤษตั้งแต่ทศวรรษ 1980 มุ่งศึกษาประวัติศาสตร์ร่วมสมัยเพื่อชี้ให้เห็นการสร้างความเป็นชาติ ความเป็นวัฒนธรรมประจำชาติ เช่นเดียวกับแนวคิดนวัตประวัติศาสตร์ (New Historicism) ซึ่งแพร่หลายในสหรัฐอเมริกาตั้งแต่ทศวรรษ 1990 ซึ่งมุ่งศึกษาหาความเชื่อมโยงระหว่างตัวบท วาทกรรม อำนาจ และการประกอบสร้างตัวตนของมนุษย์ในสังคม (Culler, 1997: 129-130) แนวคิดนี้เห็นว่าอดีตเป็นเรื่องเล่าประเภทหนึ่ง นักประวัติศาสตร์มิได้เป็นผู้ “ค้นพบ” ความจริง หากแต่ทำหน้าที่เป็นผู้ตีความหมาย (During, 2005: 53-54) ดังนั้น งานเขียนเกี่ยวกับประวัติศาสตร์จึงมิได้เป็นกลาง แต่สะท้อนให้เห็นวิถีที่มนุษย์ปัจจุบันต้องการเล่าเรื่องราวเกี่ยวกับอดีต

แนวคิดนวัตประวัติศาสตร์ยังเห็นว่าการที่วรรณกรรมประกอบไปด้วยความคิดและจินตนาการของผู้เขียนนั้น มิได้ทำให้วรรณกรรมมีสถานะสูงส่งกว่างานเขียนประเภทอื่น (Frow, 2006: 100-123) แท้จริงแล้วทั้งวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ต่างเป็นวาทกรรมที่แสดงให้เห็นอุดมการณ์ของผู้เขียนและของสังคมในยุคหนึ่งๆ เช่นเดียวกัน เพียงแต่มีลักษณะกลวิธีการนำเสนอที่แตกต่างกันเท่านั้น ความสัมพันธ์ของประวัติศาสตร์กับวรรณกรรมได้รับการนำมาให้ความหมายใหม่ กล่าวคือ ประวัติศาสตร์มิได้มีฐานะเป็นเพียงบริบท (context) ของวรรณกรรมเท่านั้น หากแต่ประวัติศาสตร์มีฐานะเป็นตัวบทคู่ (co-text) กับวรรณกรรม (Culler, 1997: 122-123) หมายถึง การอ่านตัวบทวรรณกรรมทำให้เราเข้าใจประวัติศาสตร์มากขึ้นด้วย มิใช่เพียงการอ่านประวัติศาสตร์เพื่อให้เข้าใจวรรณกรรมแต่เพียงฝ่ายเดียวตามความคิดแบบดั้งเดิมเท่านั้น เพราะทั้งประวัติศาสตร์และวรรณกรรมประกอบไปด้วยโครงสร้างที่ซับซ้อน เป็นงานเขียนที่ถูกครอบงำจากอุดมการณ์ที่ได้รับการประกอบสร้างจากผู้มีอำนาจในสังคม และเป็นปฏิบัติการของวาทกรรมที่ไหลเวียนอยู่ในสังคมวัฒนธรรมในช่วงเวลาเดียวกันด้วย

อนึ่ง ประวัติศาสตร์นิพนธ์ (historiography) ซึ่งหมายถึงการเขียนประวัติศาสตร์และรวมถึงการสร้างประวัติศาสตร์ในสังคมไทยตั้งแต่อดีตมานั้นเป็นสมบัติของคนชั้นสูง กล่าวคือ เฉพาะผู้ที่อยู่ในชนชั้นผู้นำทางการเมืองการปกครอง เศรษฐกิจ ศาสนา และวัฒนธรรมของประเทศเท่านั้นที่มีโอกาสเป็นผู้บันทึกประวัติศาสตร์ไทย จึงสามารถกล่าวได้ว่าราชสำนักและวัดเท่านั้นที่เป็นผู้ผลิตประวัติศาสตร์นิพนธ์ไทยในสมัยโบราณ (นิธิ เอียวศรีวงศ์, 2545: 3-4) ข้อจำกัดที่เกี่ยวกับการกำหนดผู้เขียนประวัติศาสตร์ซึ่งมีสถานภาพเป็นคนชั้นสูงในสังคมไทยดังกล่าว ส่งผลให้การพิจารณาความสัมพันธ์เชิงอำนาจของผู้เขียนประวัติศาสตร์กับประชาชนทั่วไปชัดเจนขึ้นด้วย ดังจะได้กล่าวในลำดับต่อไป

การสร้างสำนึกความเป็นชาติและอุดมการณ์ชาตินิยม

อุดมการณ์ชาตินิยม (nationalism) เป็นอุดมการณ์หลักอุดมการณ์หนึ่งที่แผ่ร่นอยู่ในสังคมไทยในบริบทสังคมไทยนั้น อุดมการณ์ชาตินิยมเน้นความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของคนในชาติที่อยู่ภายใต้การปกครองของสถาบันพระมหากษัตริย์ที่มีความศักดิ์สิทธิ์เป็นสำคัญ อุดมการณ์ชาตินิยมพัฒนาขึ้นในประเทศไทยอย่างชัดเจนตั้งแต่สมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ มูลเหตุสำคัญที่ทำให้อุดมการณ์ชาตินิยมได้รับการสถาปนาขึ้นเป็นอุดมการณ์หลักในสังคมไทยก็เนื่องมาจากการเข้ามาของ

ชาติตะวันตกที่เริ่มเข้ามาในประเทศไทยหรือสยามในขณะนั้น ลัทธิล่าอาณานิคมของตะวันตกที่ก่อกำเนิดอย่างหนักตั้งแต่ทศวรรษ 2400 เป็นต้นมา มีผลทำให้สยามต้องดิ้นรนหาทางหลีกเลี่ยงให้พ้นจากอำนาจของตะวันตก การปลุกจิตสำนึกความเป็นชาติควบคู่ไปกับการพัฒนาปรับปรุงประเทศให้ทันสมัยทัดเทียมตะวันตกจึงเป็นกุศโลบายที่ได้รับการสืบสานและเป่าบานเต็มที่ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ลัทธิล่าอาณานิคมของตะวันตกทำให้สยามต้องปรับตัวครั้งใหญ่ทั้งการปฏิรูปการเมืองการปกครองควบคู่ไปกับการปฏิรูปสังคมวัฒนธรรม โดยได้มีการนำแนวคิดของตะวันตกมาปรับใช้ด้วยเหตุผลสำคัญคือเป็นการทำให้ชาติตะวันตกเห็นประจักษ์ว่าสยามมีความเจริญทัดเทียมตะวันตก การปฏิรูปของสยามในครั้งนั้น นอกจากเป็นการต่อต้านการคุกคามของตะวันตกดังกล่าวแล้ว ยังเป็นการปรับปรุงระบบการเมืองการปกครองตลอดจนสังคมวัฒนธรรมแบบดั้งเดิมของสยามที่เสื่อมประสิทธิภาพไปตามกาลเวลาอีกด้วย ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวซึ่งกินเวลาถึง 42 ปี สยามมีการเปลี่ยนรูปแบบการปกครองไปเป็นแบบรัฐชาติ มีการรวมอำนาจเข้าสู่ศูนย์กลาง พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จประพาสอาณานิคมตะวันตก ได้แก่ สิงคโปร์ ซามัว มลายู พม่า และอินเดีย ตั้งแต่ยังทรงเป็นยุวกษัตริย์เมื่อครั้งเสด็จขึ้นครองราชย์เมื่อพระชนมายุ 15 พรรษาเพื่อทรงศึกษาต้นแบบการปกครองที่จะช่วยให้สยามเจริญรุ่งเรืองมั่นคงเมื่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงบรรลุนิติภาวะเป็นพระมหากษัตริย์โดยสมบูรณ์แล้ว พระองค์ทรงจัดให้มีการปฏิรูปการเมืองการปกครองหลายประการ อาทิ การปฏิรูประบบราชการ การปฏิรูประบบศาล การจัดระบบภาษีอากร ในด้านการปฏิรูปสังคมและวัฒนธรรมนั้น พระองค์ทรงจัดให้มีการยกเลิกการเกณฑ์แรงงาน ระบบทาส ปฏิรูประบบการศึกษา เป็นอาทิ

นอกจากการปฏิรูปสยามประเทศครั้งใหญ่ดังกล่าวข้างต้น ความเปลี่ยนแปลงสำคัญที่เกิดขึ้นในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวคือ การสร้างสำนึกความเป็นชาติด้วยการรวมคนในชาติให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันเพื่อสร้างจิตสำนึกความเป็นไทยด้วยการใช้วาทกรรมเรื่องเชื้อชาติเป็นหลัก โดยรัฐใช้ยุทธวิธี 2 ประการ ประการแรก รวมกลุ่มคนที่พูดภาษาเดียวกัน ได้แก่ ภาษาไทย และปรับให้ผู้พูดภาษาไทกลุ่มอื่นๆ มีสำนึกร่วมของการเป็นคนไทยด้วยกัน ประการที่สอง รวมกลุ่มคนที่อาศัยอยู่ในอาณาเขตเดียวกันและเป็นข้าราชการของกษัตริย์องค์เดียวกันให้มีสำนึกของความเป็นคนไทยร่วมกัน หลังจากการรวมคนในชาติให้เป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันด้วยการใช้ภาษาและใช้ถิ่นที่อยู่อาศัยเป็นเกณฑ์แล้ว รัฐได้ปรับเปลี่ยนนโยบายให้สอดคล้องกับวาทกรรมเรื่องเชื้อชาติเพื่อส่งเสริมความแข็งแกร่งและยืนยันความถูกต้องชอบธรรมให้วาทกรรมดังกล่าวหลายประการ อาทิ มีการรับเอาคำใหม่มาใช้ในภาษาไทย ได้แก่ คำว่า “ประเทศชาติ” หรือ “ชาติประเทศ” ซึ่งสอดคล้องกับคำภาษาอังกฤษว่า “nation-state” มีการเปลี่ยนคำว่าสยามมาเป็นคำว่า “ประเทศไทย” หรือ “ราชอาณาจักรไทย” หมายความว่าประเทศหรือราชอาณาจักรของคนสัญชาติไทย (คริส เบเคอร์ และผาสุก พงษ์ไพจิตร, 2557: 86-91)

ปฏิบัติการของอุดมการณ์ชาตินิยมนอกจากจะทำงานผ่านการสร้างรัฐชาติและการปลูกจิตสำนึกให้ประชาชนมีความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันดังกล่าวข้างต้น การยกระดับพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนด้วยการใช้วาทกรรมความเจริญผ่านการหล่อหลอมประชาชนให้เป็นพลเมืองที่ดีของชาติก็เป็นอีกหนึ่งปัจจัยที่เป็นกลไกที่รัฐใช้รวมใจของคนในชาติ ศาสนาพุทธ การปฏิรูประบบการศึกษา การจัดการเรื่องการสาธารณสุขล้วนเป็นตัวอย่างของกลไกที่ร่วมมือกันทำงานอย่างเป็นระบบระเบียบเพื่อขานรับวาทกรรมความเจริญ เสริมให้แนวคิดความเป็นชาติมีความเข้มแข็งอย่างยิ่งยืนด้วยการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน ทำให้ประชาชนอยู่ดีมีสุขขึ้น ทว่าในระดับกลไกการทำงานของอุดมการณ์นั้น อุดมการณ์ชาตินิยมทำงานผ่านวาทกรรมเชื้อชาติและวาทกรรมความเจริญ เพื่อมุ่งหวังให้ประชาชนยึดมั่นสามัคคีอยู่กับความเป็นชาติ ความเป็นกลุ่มก้อนเป็นพวกพ้องเดียวกัน โดยได้รับสิ่งตอบแทนเป็นผลประโยชน์ที่รัฐมอบให้ ในขณะที่รัฐก็เรียกร้องเอาความจงรักภักดีจากประชาชนเป็นสิ่งตอบแทนเช่นกัน

อุดมการณ์ชาตินิยม ประวัติศาสตร์ และวีรกรรมชาวบ้านบางระจัน

ลัทธิล่าอาณานิคมของตะวันตกนอกจากจะส่งผลต่อความคิดของชนชั้นนำไทยที่จะปรับเปลี่ยนสังคมไทยให้เจริญทัดเทียมตะวันตกดังกล่าวข้างต้น ยังก่อให้เกิดความคิดที่จะต่อยอดความเป็นไทยด้วยการคัดสรรมรดกทางวัฒนธรรมไทยเพื่อปรุงแต่งให้มีความโดดเด่นสมศักดิ์ศรีความเป็นชาติไทย ผู้นำในสังคมไทยสนใจใช้วิชาประวัติศาสตร์เป็นเครื่องมือหนึ่งในการยืนยันอุดมการณ์ชาตินิยมให้กับคนในชาติ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงแสดงความสนพระทัยในวิชาประวัติศาสตร์เป็นพิเศษ ทรงพระราชนิพนธ์ประวัติศาสตร์สยามโดยย่อเป็นภาษาอังกฤษ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดให้เฉลิมฉลองประวัติศาสตร์สยามเป็นส่วนหนึ่งของงานฉลองใหญ่ที่จัดขึ้นหลังจากเสด็จพระราชดำเนินกลับจากยุโรปเป็นครั้งที่สองและเฉลิมฉลองการครองราชสมบัติครบ 40 ปี เมื่อปีพ.ศ. 2450 พระราชปาฐกถาที่ทรงแสดงในงานนี้ให้แสดงให้เห็นพระราชดำริที่เห็นความสำคัญของประวัติศาสตร์ในฐานะที่เป็นกลไกการทำงานหนึ่งของอุดมการณ์รักชาติ สามารถช่วยปลูกจิตสำนึกความเป็นพวกเดียวกัน กระตุ้นให้ประชาชนมีความรักและความภาคภูมิใจในชาติของตนได้

ประเทศทั้งหลายซึ่งได้ควบคุมกันเป็นชาติแลเป็นประเทศขึ้น ย่อมถือว่าเรื่องราวของชาติตนและประเทศตน เป็นสิ่งสำคัญซึ่งจะพึงศึกษาแลพึงสั่งสอนกัน ให้รู้ชัดเจนแม่นยำ เป็นวิชาอันหนึ่งซึ่งจะได้แนะนำความคิดแลความประพฤติ ซึ่งจะพึงแทนได้เลือกได้ในการที่ผิดแลชอบชั่วแลดี เป็นเครื่องชักนำให้เกิดความรักชาติแลรักแผ่นดินของตัว (คริส เบเคอร์ และผาสุก พงษ์ไพจิตร, 2557: 100)

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงเป็นชนชั้นนำอีกพระองค์หนึ่งที่สนพระทัยวิชาประวัติศาสตร์จนได้รับการถวายสมัญญาให้เป็นพระบิดาแห่งประวัติศาสตร์ไทย พระองค์ทรงนิพนธ์พงศาวดารเรื่องไทยรบพม่า ซึ่งคนทั่วไปเรียกขานจนเป็นที่รู้จักว่าชื่อหนังสือ *ไทยรบพม่า* หนังสือเล่มนี้เป็นที่รู้จักกันแพร่หลายในฐานะที่เป็นหนังสือตำราประวัติศาสตร์ไทยที่มีชื่อเสียงที่สุดเล่มหนึ่ง มีผู้อ่านและนำมาใช้อ้างอิงกันอย่างกว้างขวางจนสามารถกล่าวได้ว่ามีการเผยแพร่และต่อยอดอุดมการณ์ชาตินิยมผ่านหนังสือ

เล่มนี้เป็นที่รู้จักกันแพร่หลายในฐานะที่เป็นหนังสือตำราประวัติศาสตร์ไทยที่มีชื่อเสียงที่สุดเล่มหนึ่ง มีผู้อ่านและนำมาใช้อ้างอิงกันอย่างกว้างขวางจนสามารถกล่าวได้ว่ามีการเผยแพร่และต่อยอดคุณธรรมชาตินิยมผ่านหนังสือเล่มนี้อยู่เสมอ แม้จะเป็นที่เข้าใจว่าคำว่า “ไทย” และคำว่า “พม่า” ที่ใช้ในชื่อหนังสือเล่มนี้มีได้หมายความถึง “ประเทศไทย” และ “ประเทศพม่า” ดังความหมายที่ใช้ในปัจจุบัน เพราะบ้านเมืองสมัยนั้นยังมีได้รวมกันเป็นรัฐชาติ เป็นแต่เพียงแว่นแคว้นน้อยใหญ่ที่กระจัดกระจายอยู่ทั่วไปเท่านั้น ทว่าการที่สมเด็จพระยาตากสินทรงสถาปนาภาพทรงนิพนธ์ถึงการรบระหว่างไทยกับพม่าซึ่งกินเวลายาวนานตั้งแต่ครั้งที่กรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานีจนถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้นเป็นจำนวนถึง 44 ครั้งนั้น เป็นการต่อยอดความเป็นคู่สงครามระหว่างไทยกับพม่าอย่างไม่อาจหลีกเลี่ยง คำว่า “พม่าข้าศึก” ที่พระองค์ทรงใช้เรียกพม่าดังที่ปรากฏอยู่ในหนังสือตลอดทั้งเล่มเป็นการต่อยอดความเป็นอื่นให้กับพม่า ในขณะเดียวกันก็ยืนยันความเป็นพวกพ้องเดียวกันของคนไทยที่ต้องร่วมแรงร่วมใจกันต่อสู้กับพม่า

ความน่าสนใจของการกล่าวถึงความขัดแย้งระหว่างไทยกับพม่าที่ พงศาวดารเรื่องไทยรบพม่า ยืนยันชั้นเชิงถึงความชอบธรรมในการรบของฝ่ายไทย สมเด็จพระยาตากสินทรงสรุปภาพรวมของการรบระหว่างไทยกับพม่าว่าสงครามเกิดขึ้นเพราะไทยไปรบพม่าก่อนมีเพียง 16 ครั้ง ในจำนวนนี้เป็น การรบเพื่อขับไล่พม่าไปจากดินแดนไทย 7 ครั้ง และพระองค์ยังทรงให้เหตุผลว่าในการรบสองครั้งใหญ่ที่ทำให้ฝ่ายไทยต้องเสียเอกราชนั้นเป็นเพราะมีบุรุษพิเศษขึ้นเป็นใหญ่ในพม่า และไทยยังต้องต่อสู้กับพม่า ในเวลาที่พม่าได้กำลังของแว่นแคว้นอื่นๆ มาสมทบ ยิ่งไปกว่านั้น พงศาวดารเรื่องไทยรบพม่า ยังยืนยันว่าพม่าไม่สามารถปราบปรามเอาไทยไว้ได้อำนาจไว้ได้ เพราะเหตุผลสำคัญคือ

ในไม่ช้าคงเกิดมีวีรบุรุษขึ้นเป็นใหญ่ในพม่าไทย สามารถจะควบคุมคนน้อยรบพุ่งเอาชัยชนะคนมากได้ด้วยปรีชากล้าหาญ กลับตั้งเมืองไทยเป็นอิสระภาพได้อีก (สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาตากสินมหาราช, 2555: 13)

การให้ภาพว่าไทยเป็นฝ่ายที่มีความชอบธรรมมากกว่าพม่าในการรบ ไม่ว่าจะเป็สาเหตุในการรบเป็นไปเพื่อการปกป้องเอกราชของชาติมากกว่าเป็นการรุกรานพม่า การให้เหตุผลในการรบชนะของพม่าในการสงครามใหญ่ว่าเป็นเพราะมีผู้นำที่แข็งแกร่งเป็นพิเศษประกอบการมีกำลังพลมากกว่านั้น เป็นการต่อยอดความเข้มแข็งของคนไทย ความถูกต้องชอบธรรมของฝ่ายไทยในการที่ไทยจำเป็นต้องรบ ขณะเดียวกันก็เป็นการเรียกร้องให้เห็นว่าจำนวนกำลังพลและความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันของคนในชาติเป็นปัจจัยสำคัญในการเอาชนะข้าศึก การที่ พงศาวดารเรื่องไทยรบพม่า ให้ความเห็นว่าผู้ที่เป็วีรบุรุษที่สามารถควบคุมคนจำนวนน้อยให้เอาชนะคนจำนวนมากได้ด้วยความสามารถและความกล้าหาญนั้น ยังเป็นการต่อยอดปลุกกระตือรือร้นหัวใจความรักชาติของคนไทยให้ฮึกเหิมและปรารถนาจะมีคุณสมบัติและมีความสามารถเช่นวีรบุรุษบ้าง

ในการบันทึกตัวบทประวัติศาสตร์เรื่องวีรกรรมชาวบ้านบางระจันซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างเอกภาพทางการเมืองและสังคมของรัฐไทยสมัยใหม่ (สุนทร ชุตินทรานนท์ และคณะ, 2552: 22) นั้น พงศาวดารเรื่องไทยรบพม่า บรรยายว่าเหตุการณ์ดังกล่าวเป็น “เรื่องอัศจรรย์” เพราะเป็นเรื่องเหลือเชื่อที่ชาวบ้านธรรมดาจะสามารถรวมตัวกันเป็นปึกแผ่นเข้มแข็ง สวมหัวใจนักสู้จนแม้ไม่มีศาสตราวุธที่เพียบพร้อมก็ไม่หวั่นเกรง

“พม่าข้าศึก” ที่มีความพร้อมกว่าทั้งด้านกำลังพลและกำลังอาวุธ วีรกรรมของชาวบ้านบางระจันใน พงศาวดารเรื่องไทยรบพม่า ความเป็นเรื่องเล่าที่สมบูรณ์แบบโน้มน้าวโครงสร้างของโครงเรื่องและตัวละคร กล่าวคือ โครงเรื่องเล่าถึงการรวบรวมกำลังพลของชาวบ้านเพื่อรบกับพม่าอย่างกล้าหาญถึง 8 ครั้งแม้ชาวบ้านจะมีความพร้อมน้อยกว่าพม่า กลวิธีการเล่าเรื่องในลักษณะดังกล่าวทำให้ผู้อ่านสนใจใคร่ติดตามเรื่องเล่าและเอาใจช่วยชาวบ้านบางระจันให้รบชนะพม่าในแต่ละครั้ง กลวิธีการเล่าเรื่องก่อนการรบครั้งสุดท้ายนั้นยิ่งทวีความเข้มข้นเมื่อชาวบ้านประสบความล้มเหลวในการหล่อปืนใหญ่ไว้ต่อสู้กับพม่า อีกทั้งผู้นำกลุ่มที่เข้มแข็งหลายคนก็พลีชีพไปก่อนหน้า เรื่องเล่าดังกล่าวจบลงในลักษณะของเรื่องโศกที่สุดท้ายแล้วค่ายบางระจัน ฐานที่มั่นของชาวบ้านก็เสียแก่พม่า การจบเรื่องเล่าด้วยความโศกยิ่งเป็นการขับเน้นความสมบูรณ์แบบของวีรกรรมของชาวบ้านบางระจัน ก่อให้เกิดความสะเทือนใจแก่ผู้อ่าน ทว่าในขณะเดียวกันก็เป็นการปลุกเร้าให้ผู้อ่านเข้าถึงหัวใจกล้าของชาวบ้านบางระจันทุกดวง

ในด้านการสร้างตัวละครนั้น เรื่องเล่าเน้นว่าตัวละครในวีรกรรมชาวบ้านบางระจันล้วนเป็นชาวบ้านธรรมดา มีผู้นำเป็นผู้นำ 11 คนจากหลายถิ่นฐานที่อยู่เดิม มีพระสงฆ์เป็นศูนย์รวมจิตใจของชาวบ้านตามวิถีของคนไทยผู้นับถือศาสนาพุทธ ทุกคนรวมตัวกันด้วยหัวใจรักชาติ เรื่องเล่ายังกล่าวถึงพิธีกรรมที่พระอาจารย์ธรรมโชติ พระสงฆ์ที่ชาวบ้านนับถือว่าเป็นผู้รู้วิทยาคม ทำพิธีแจกของขลังให้ชาวบ้านติดตัวไว้เพื่อความเป็นสิริมงคล การขับเน้นความเป็นคนธรรมดาสามัญของชาวบ้านที่มีความคิดอ่าน มีความเชื่อเช่นเดียวกับชาวบ้านอื่นๆ ทั่วไป ยิ่งเป็นการขับเน้นความเป็นมนุษย์ธรรมดาสามัญของตัวละคร ปลุกเร้าให้ผู้อ่านเชื่อได้ว่าตัวละครทุกตัวเป็นตัวละครที่สามารถจับต้องได้จริง และเรียกร้องให้ผู้อ่านประพุดิตนเช่นเดียวกับตัวละครบ้าง การเล่าเรื่องโดยกลวิธีการเล่าโครงเรื่องและตัวละครให้เห็นความด้อยกว่าของชาวบ้านบางระจันในทุกทาง แต่ขับเน้นให้เห็นหัวใจสู้ของชาวบ้านที่มีความเพียรพยายามอย่างไม่ย่อท้อต่อการรบจนตัวตายนั้น เป็นกลวิธีการเล่าเรื่องที่ขับเน้นความเป็นวีรบุรุษที่สมควรถือเป็นแบบอย่างของชาวบ้านเป็นที่สุด

อนึ่ง เป็นที่น่าสนใจว่าในหนังสือ *พงศาวดารเรื่องไทยรบพม่า* นั้น นอกจากจะกล่าวสดุดีวีรกรรมของชาวบ้านบางระจันแล้ว ยังกล่าวถึงอีกเหตุการณ์หนึ่งที่เกิดขึ้นไล่เลี่ยกันกับเหตุการณ์วีรกรรมชาวบ้านบางระจัน คือ ในเดือน 3 ปีระกาเช่นเดียวกัน มีการรวมตัวกันของคนไทยอีกกลุ่มหนึ่ง นำโดยกรมหมื่นเทพพิพิธ ซึ่งเป็นพี่ยาเธอในสมเด็จพระบรมราชาธิราชหรือพระเจ้าเอกทัศ กรมหมื่นเทพพิพิธเดิมถูกคุมตัวไว้ที่เมืองจันทบุรี เพราะมีความผิด พระองค์ได้ชักชวนชาวเมืองแถบชายทะเลตะวันออก ได้แก่ เมืองระยอง เมืองบางละมุง เมืองชลบุรี และเมืองปราจีนบุรีเพื่อช่วยรบแก้กรุงศรีอยุธยา มีผู้คนมากมายไปเข้าพวกด้วยเพราะพม่ายังมิได้ยกไปถึงหัวเมืองแถบนั้น แม้แต่คนในกรุงศรีอยุธยาเอง อาทิ พระยารัตนาธิเบศร์ซึ่งเป็นจตุสดมภ์กรมวังก็ยังไปเข้าร่วมกลุ่มด้วยเพราะไม่สมัครใจจะรบอยู่ในกรุงศรีอยุธยา ในการรบครั้งสำคัญครั้งหนึ่ง ฝ่ายพมามีชัยชนะสามารถตีค่ายกองทัพหน้าของกรมหมื่นเทพพิพิธได้ พม่าจึงยกทัพทั้งทัพบกทัพเรือต่อมายังฐานที่มั่นของกรมหมื่นเทพพิพิธที่เมืองปราจีนบุรี ทว่าพระองค์ทรงอพยพครอบครัวหนีไปเมืองนครราชสีมา ทำให้ชาวบ้านที่มารวมกลุ่มกันกระจัดกระจายเพราะขาดผู้นำ เหตุการณ์ดังกล่าวเกิดขึ้นในเวลาไล่เลี่ยกันกับเหตุการณ์ที่บางระจันแต่กินเวลายาวนานกว่าเหตุการณ์วีรกรรมชาวบ้านบางระจัน 1 เดือน (สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, 2555: 352-353)

ผู้เขียนตั้งข้อสังเกตว่าเหตุการณ์การรวมกลุ่มกันของชาวบ้านที่มีกรรมหมื่นเทพพิพิธเป็นผู้นำนั้นเป็นเหตุการณ์ที่ไม่เป็นที่รู้จักแพร่หลายเท่าวีรกรรมชาวบ้านบางระจัน เนื่องจากเหตุการณ์ดังกล่าวแม้จะมีปรากฏอยู่ในหน้าประวัติศาสตร์ว่าไม่ได้รับการคัดสรรให้นำมาขบขันเน้นวีรกรรมของกลุ่ม เพราะเป็นเหตุการณ์ที่มีได้แสดงถึงความแข็งแกร่งเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันของชาวบ้านมากเท่าเหตุการณ์วีรกรรมชาวบ้านบางระจัน อีกทั้งตัวละครสำคัญในเรื่องเล่าก็ไม่ได้มีความเป็นวีรบุรุษที่ยิ่งใหญ่ ไม่ได้เป็นเพียงชาวบ้านธรรมดา ซ้ำยังหนีเอาตัวรอดเมื่อถึงคราวคับขันอีกด้วย การที่เรื่องการรวมกลุ่มกันของกลุ่มกรรมหมื่นเทพพิพิธนี้ไม่ได้รับการนำมาบอกเล่าเพื่อขบขันให้แพร่หลายนั้น ยังเป็นการตอกย้ำอุดมการณ์รักชาติให้ชัดเจนขึ้นว่าการกระทำแบบใต้อุปนิสัยของคนแบบใต้อุดมการณ์รักชาติได้รับการเชิดชู และการกระทำแบบใต้อุปนิสัยของคนแบบใต้อุดมการณ์รักชาติไม่สมควรเอาเป็นเยี่ยงอย่าง

ดังได้กล่าวแล้วว่า การบันทึกเรื่องราวในประวัติศาสตร์นั้นผ่านการคัดสรรกลั่นกรองจากผู้มีอำนาจในการบันทึก มิใช่เป็นการบันทึกตามความเป็นจริงอย่างเที่ยงตรงทุกอย่าง การเลือกบันทึกเหตุการณ์ใดเหตุการณ์หนึ่งลงในหน้าประวัติศาสตร์ล้วนสะท้อนให้เห็นอุดมการณ์ที่แฝงอยู่เบื้องหลัง อุดมการณ์รักชาติเป็นอุดมการณ์หลักที่ปรากฏในการบันทึกประวัติศาสตร์เพราะสามารถตอบสนองแนวคิดเรื่องเอกลักษณ์ของแต่ละชาติ การสร้างมรดกทางวัฒนธรรมของแต่ละชาติได้อย่างน่าสนใจ นอกจากการบันทึกประวัติศาสตร์เรื่องวีรกรรมชาวบ้านบางระจันในประวัติศาสตร์ไทยแล้ว ในหน้าประวัติศาสตร์ของต่างประเทศ เช่น ของฮังการี ก็มีเรื่องเล่าประวัติศาสตร์คล้ายคลึงกับเรื่องเล่าวีรกรรมชาวบ้านบางระจันของไทยเพื่อตอกย้ำอุดมการณ์ชาตินิยมด้วยการขบขันความสำคัญของวีรบุรุษที่เป็นชาวบ้านเช่นเดียวกัน เหตุการณ์การรบที่เรียกว่า The Siege of Eger ในปีพ.ศ. 2095 ซึ่งนำโดยผู้นำคนสำคัญ เอสต์วัน โดโบ (Istvan Dobo) ที่ได้นำกองกำลังชาวบ้านจำนวนน้อยต่อสู้กับกองทัพของอาณาจักรออตโตมันอันเกรียงไกรที่เมืองเอเคอร์ (Eger) ซึ่งตั้งอยู่ทางตะวันออกเฉียงเหนือของฮังการี เป็นเหตุการณ์สำคัญและได้รับการคัดสรรให้นำมาตอกย้ำผ่านการจัดงานเฉลิมฉลองวีรกรรมของชาวบ้านเป็นประจำทุกปี

อุดมการณ์ชาตินิยม วรรณกรรม และวีรกรรมชาวบ้านบางระจัน

การขานรับอุดมการณ์ชาตินิยมที่แฝงอยู่ในบันทึกประวัติศาสตร์ของไทยในเหตุการณ์วีรกรรมชาวบ้านบางระจันทำให้วีรกรรมของชาวบ้านได้รับการผลิตซ้ำหลายครั้ง ครั้งสำคัญที่สุดเพราะมีการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรผ่านปลายปากกาของนักเขียนที่ได้รับการขนานนามว่าเป็นนักเขียนต้นแบบวรรณกรรมลูกทุ่งไทย “ไม้ เมืองเดิม” คือวรรณกรรมเรื่อง *บางระจัน* ซึ่งเขียนขึ้นในบริษัทสังคมไทยพ.ศ. 2481 ซึ่งมีมิติความคิดเรื่องอุดมการณ์ความรักชาติเพิ่มขึ้นจากการให้ความสำคัญกับความจงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ในฐานะที่เป็นชาติตามที่มีอยู่แต่เดิม ไปเป็นการให้ความสำคัญกับ “ชาตินิยมสามัญชน” ซึ่งเน้นความสำคัญของชุมชนที่มีเชื้อชาติเดียวกัน มีประวัติศาสตร์ยาวนานร่วมกันและพูดภาษาเดียวกันเพิ่มขึ้น (คริส เบเคอร์ และผาสุกพงษ์ไพจิตร, 2557: 158-159) ความเติบโตของสังคมเมืองใหม่ก่อให้เกิดการเรียกร้องความเจริญและความอยู่ดีมีสุขให้กับทุกคนในชาติ มิใช่จำกัดอยู่เพียงสำหรับคนชั้นสูงในสังคมเท่านั้น นักคิดนักเขียนในยุคนั้น อาทิ

พลตรี หลวงวิจิตรวาทการ กุหลาบ สายประดิษฐ์ “ศรีบูรพา” รวมทั้งไม้ เมืองเดิมจึงเน้นการให้ความสำคัญกับการสร้างตัวละครเอกที่เป็นสามัญชนมากกว่าการให้ความสำคัญกับตัวละครเอกที่เป็นคนชั้นสูง สำหรับใน *บางระจัน* นั้น ไม้ เมืองเดิม ยังเน้นการนำเสนอความสามัคคีของตัวละครสามัญชนที่ร่วมแรงร่วมใจกันปกป้องถิ่นที่อยู่ของตนอย่างเข้มแข็งอีกด้วย

บางระจัน แบ่งการเล่าเรื่องผ่านการตีความหมายจากโคลงของนวนิยายเรื่อง สามทหารเสือ (The Three Musketeers) ซึ่งเขียนโดยอเล็กซอง ดูมาร์ส์ (Alexandre Dumas) นักเขียนชาวฝรั่งเศส พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ทรงแปลโคลงเกี่ยวกับ เกียรติศักดิ์ทหารเสือ ซึ่งถือเป็นแบบอย่างความประพฤติของทหารฝรั่งเศสไว้ในหนังสือพิมพ์ ดุสิตสมิต เมื่อปีพ.ศ. 2461 ความว่า

มโนมอบพระผู้	เสวยสวรรค
แขนมอบถวายทรงธรรม	เทิดทูล
ดวงใจมอบเมียขวัญ	และแม่
เกียรติศักดิ์รักข้า	มอบไว้แก่ตัว

วรรณกรรม *บางระจัน* วางโครงเรื่องและสร้างแก่นเรื่องแต่ละบทตามการตีความหมายจากโคลงข้างต้นเป็น 4 บท โดยตั้งชื่อบทตามโคลงในแต่ละบาท บทแรก มโนมอบพระผู้เสวยสวรรค นั้น กล่าวถึงทัพตัวละครเอกชายที่นำพวกห้องสาบานต่อหน้าพระพุทธรูป ต่อหน้าหลวงพ่อเทียง พระสงฆ์ผู้มีศักดิ์เป็นพ่อของทัพว่าเขาจะขอถวายความผิดแต่หนหลังที่ได้เคยปล้นสะดมทรัพย์และเสียบึงอาหารแก่พระพุทธรเจ้า และขอตั้งสัตย์ว่าจะอาสาแผ่นดินจนตัวตายให้สมกับที่เป็นทหาร บทที่หนึ่งจบลงด้วยการที่ทัพและพวกเดินทางไปเข้าร่วมกับชาวบ้านบางระจัน บทที่สอง แขนมอบถวายทรงธรรมเทิดทูล กล่าวถึงการศึกที่ชาวบ้านบางระจันร่วมกันเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวรบชนะพม่าหลายครั้งหลายหน บทนี้เน้นให้เห็นภาพโดยรวมของชาวบ้านที่สมัครสามัคคีกันเหนียวแน่น แม้แต่แพ่ง ตัวละครเอกหญิง ยังอาสาช่วยรบกับพม่าด้วยการเสียสละออกไปเป็นตัวล่อให้พม่าสนใจในความเป็นผู้หญิงสวย เพื่อให้กองทัพชาวบ้านที่ชุมนุมอยู่ออกมาโจมตีจนพม่าแตกพ่ายไปโดยง่าย ส่วนทัพที่แม่จะป่วยหนักในตอนท้ายบทจนไม่สามารถออกไปรบได้ ก็มุ่งมั่นที่จะไปรบเคียงบ่าเคียงไหล่ชาวบ้านอย่างไม่ย่อท้อ และจากบทที่สองเป็นต้นไป ไม้ เมืองเดิมได้นำวีรกรรมของวีรชนตามที่บันทึกไว้ในตัวบทประวัติศาสตร์ผสมเข้ามาในการดำเนินเรื่องอีกด้วย บทที่สาม ดวงใจมอบเมียขวัญและแม่ กล่าวถึงชีวิตส่วนตัวของทัพที่แม่จะสมรักกับแพ่ง ทว่าใจของทัพก็จดจ่ออยู่กับการรบ การเล่าเรื่องย้าให้เห็นว่าทัพแทบจะไม่มีเวลาเป็นส่วนตัวอยู่กับคนที่รักทั้งแม่ของเขาและแพ่งเลย บทนี้ยังย้ำการให้ความสำคัญกับความรักชาติของทัพเป็นสำคัญด้วยการสร้างเหตุการณ์ให้ทัพลอบแพ่งว่าความรักในยามศึกนั้นไม่น่ากลัว トラบใดที่ทั้งคูรักรักกันมากพอไม่ว่าจะอยู่ภพใดความรักก็จะยั่งยืนตลอดไป วิสัยทหารยอมเห็นการศึกษาที่สำคัญที่สุด เพราะหากพ่ายแพ้แล้วศัตรูจะหยามทั้งคนรักและมีมือของทหาร บทสุดท้าย เกียรติศักดิ์รักของข้ามอบไว้แก่ตัว เป็นบทสรุปสุดท้ายของการรบว่าชาวบ้านบางระจันทุกคนสู้จนตัวตายแม้จะอับจนสิ้นไร้หนทาง ไม้ เมืองเดิมใช้คำพูดสุดท้ายของทัพปิดท้ายการเขียนได้อย่างจับใจว่า

“ขอไหว้เมืองสยาม บางระจันล้มศึกเสียค่ายแล้ว แต่ครีอยุธยาจกค้ำฟ้า ระจันเพียงทัพชาวบ้านน้อย
ก็สู้จนหมดคน แต่สยามจกอยู่ค้ำฟ้า” (ไม้ เมืองเดิม, 2553: 222)

ในแง่ของการเล่าเรื่องด้วยการตั้งชื่อบทแต่ละบทตามโคลง เกียรติศักดิ์ทหารเสือ และวางโครงสร้าง
ของการดำเนินเรื่องในแต่ละบทให้สอดคล้องกับความหมายของชื่อบทนั้น เป็นการปลูกฝังและถ่ายทอด
อุดมการณ์รักชาติไปสู่ผู้อ่านวรรณกรรมอย่างชัดเจน ความหมายโดยรวมของโคลงขับเน้นเกียรติยศศักดิ์ศรี
ของทหารซึ่งมีศูนย์รวมอยู่ที่ความรักชาติเป็นสำคัญตั้งรายละเอียดข้างต้น คำพูดสุดท้ายของทัพยิ่งแสดงให้เห็น
หัวใจของการเล่าเรื่องว่าตอกย้ำความสำคัญของความเป็นชาติเหนือสิ่งอื่นใด อีกทั้งยังยืนยันความกล้าหาญ
และหัวใจนักสู้ของทุกคนในชาติว่าเป็นคุณสมบัติที่สำคัญที่สุดของการเป็นพลเมืองที่ดีของชาติ

สำหรับในแง่ของการสร้างตัวละคร บางระจัน แบ่งการสร้างตัวละครออกเป็น 2 กลุ่มใหญ่ ตัวละคร
กลุ่มแรกเป็นตัวละครจากจินตนาการของไม้ เมืองเดิม ตัวละครกลุ่มนี้ประกอบไปด้วยทั้งตัวละครเอกและ
ตัวละครแวดล้อม ผู้เขียนเลือกสร้างตัวละครกลุ่มแรกนี้ให้เป็นชาวบ้านสามัญ ยิ่งไปกว่านั้น ตัวละครเอกชาย
ทัพ ยังเคยทำผิดพลาดด้วยการหนีทหารและออกปล้นสะดมชาวบ้านไทยกันเองด้วยเหตุสุดวิสัย การกำหนด
ให้ตัวละครเอกเป็นชาวบ้านที่เคยทำผิดพลาดมาก่อนยิ่งขับเน้นความเป็นสามัญที่จับต้องได้ของตัวละครยิ่งขึ้น
ทำให้ผู้อ่านเข้าใจและเทียบเคียงตัวเองกับตัวละครได้ง่ายขึ้น นอกจากนี้ การสร้างตัวละครเอกให้เป็นตัวละคร
ในจินตนาการยังเป็นกลวิธีที่ทำให้ผู้อ่านเทียบเคียงตัวเองกับตัวละครได้ง่ายกว่าการเทียบเคียงตัวเองกับ
ตัวละครที่เป็นวีรชนในประวัติศาสตร์ เนื่องจากตัวละครในจินตนาการของผู้เขียนมีความเป็นมนุษย์ที่ไม่
สมบูรณ์แบบ มีความบกพร่องในลักษณะนิสัยเช่นเดียวกับคุณลักษณะของมนุษย์จริงมากกว่าตัวละครที่เป็นวีรชน

ตัวละครกลุ่มที่สองเป็นตัวละครที่เป็นวีรชนชาวบ้านบางระจันดังที่ปรากฏในตัวบทประวัติศาสตร์
จำนวน 11 คน ได้แก่ นายแท่น นายโชติ นายอิน นายเมือง นายทองแก้ว นายดอกไม้ พันเรือง นายทองเหม็น
นายทองแสงใหญ่ นายจันทร์เชียว และขุนสรรค์ ผู้เขียนนำตัวละครกลุ่มที่สองนี้มาผสมเข้ากับตัวละครกลุ่มแรก
อย่างลงตัว ตัวละครที่เป็นวีรชนได้รับการสร้างให้มีชีวิตจิตใจ มีเลือดเนื้อ กลมกลืนกับตัวละครกลุ่มที่ผู้เขียน
จินตนาการขึ้น และมีบทบาทต่อการดำเนินเรื่องเช่นเดียวกับตัวละครในจินตนาการ กลวิธีการผสมตัวละคร
จากจินตนาการของผู้เขียนกับตัวละครวีรชนจากตัวบทประวัติศาสตร์เข้าด้วยกันนั้น ยังเป็นการขับเน้นให้การ
เล่าเรื่อง *บางระจัน* ตลอดจนทำให้ตัวละครทุกตัวในเรื่องเล่ายิ่งมีความสมจริง น่าเชื่อถือยิ่งขึ้น

อุดมการณ์ชาตินิยมที่ปรากฏในวรรณกรรม บางระจัน ส่งผลให้แก่นแกนของการเล่าเรื่องขับเน้น
ความเป็นกลุ่มก้อนของตัวละครฝ่ายไทยทุกตัวที่มีความกล้าหาญ มีความสามัคคีร่วมแรงร่วมใจกันอย่างแน่นแฟ้น
ตัวละครทุกตัวต่อสู้เพื่อชาติแม้อับจนหนทาง เต็มใจสละชีวิตเพื่อปกป้องแผ่นดิน เอกลักษณ์ของเรื่องเล่า
ดังกล่าวจึงอยู่ที่ความเป็นหนึ่งเดียวกันของตัวละครฝ่ายไทยทุกตัวซึ่งมีการกระทำหลักการกระทำเดียวกัน
ได้แก่ การปกป้องชาติจนตัวตายนั่นเอง

การนำเรื่องราวที่ปรากฏในตัวบทประวัติศาสตร์มาเล่าในรูปของวรรณกรรม บางระจัน ทำให้เรื่องราว
ของวีรชนบางระจันแพร่หลายยิ่งขึ้นอีก เพราะเป็นการนำประวัติศาสตร์มาเล่าผสมผสานเข้ากับการใช้
จินตนาการของผู้เขียนวรรณกรรม ส่งผลให้เรื่องเล่าในวรรณกรรมมีสีสันยิ่งขึ้น กลวิธีดังกล่าวทำให้อุดมการณ์
ชาตินิยมยังได้รับการตอกย้ำแน่นแฟ้นยิ่งขึ้นไปอีกในสังคมไทย

บทสรุป

การทำงานร่วมกันของการเล่าเรื่องในประวัติศาสตร์และการเล่าเรื่องในวรรณกรรมทำให้อุดมการณ์ทำงานได้อย่างราบรื่น ชัดเจน และทรงประสิทธิภาพมากขึ้น วรรณกรรมชาวบ้านบางระจันซึ่งเป็นเรื่องเล่าที่ปรากฏอยู่ในหน้าประวัติศาสตร์ไทยก่อนเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่สองขับเน้นความกล้าหาญ ความสามัคคี และความรักชาติของชาวบ้านบางระจันได้รับการนำมาเล่าทั้งในตัวบททางประวัติศาสตร์และในรูปแบบของวรรณกรรมเพื่อตอกย้ำอุดมการณ์ชาตินิยมซึ่งเป็นอุดมการณ์สำคัญที่หลอมรวมน้ำหนึ่งใจเดียวกันของคนในชาติ ทำให้ประชาชนเกิดความรู้สึกถึงความเป็นพวกเดียวกัน รักและหวงแหนแผ่นดินถิ่นเกิด เห็นความสำคัญของชาติยิ่งกว่าชีวิตของตน ในบริบทของสังคมไทยนั้น อุดมการณ์รักชาติเป็นกรอบความคิดที่ได้รับการปลูกฝังและบ่มเพาะจากสถาบันหลักของชาติ ได้แก่ สถาบันพระมหากษัตริย์ ซึ่งส่งผ่านกรอบความคิดดังกล่าวไปสู่ชนชั้นสูงซึ่งเป็นผู้นำสังคมในด้านต่างๆ ทำให้อุดมการณ์รักชาติแฝงตัวอย่างแนบแน่นในสังคมไทย การที่อุดมการณ์รักชาติมีจุดเริ่มมาจากชนชั้นผู้นำในสังคมนี้เอง ยิ่งทำให้เห็นอำนาจของชนชั้นสูงที่มีอิทธิพลเหนือสามัญชนอย่างชัดเจน จนกลายเป็นปัญหา เป็นความขัดแย้งประการหนึ่งของสังคมไทยดังที่ปรากฏให้เห็นอยู่เนืองๆ

แม้วรรณกรรมของชาวบ้านบางระจันจะเป็นข้อถกเถียงที่ยังไม่มีบทสรุปในวงวิชาการว่าเรื่องเล่าดังกล่าวเป็นเรื่องจริงหรือไม่ หรือเป็นเพียงเรื่องจากจินตนาการทั้งหมด การผลิตซ้ำวรรณกรรมชาวบ้านบางระจันผ่านสื่อสมัยใหม่ต่างๆ ในปัจจุบันทั้งการพิมพ์ซ้ำวรรณกรรม การเขียนเล่าเรื่องด้วยรูปแบบหนังสือภาพ หนังสือการ์ตูนสำหรับเด็ก การสร้างเรื่องราววรรณกรรมของชาวบ้านผ่านสื่อโทรทัศน์ สื่อภาพยนตร์ และเพลง รวมทั้งการพิมพ์ในหนังสือแบบเรียนชั้นประถมศึกษาเกี่ยวกับบุคคลสำคัญในประวัติศาสตร์ไทย ก็ทำให้เรื่องราววรรณกรรมชาวบ้านบางระจันและอุดมการณ์รักชาติยังคงมีชีวิตโลดแล่นอยู่ในสังคมไทยตราบนานเท่าอนาน

บรรณานุกรม

หนังสือภาษาไทย

- คริส เบเคอร์และผาสุก พงษ์ไพจิตร. 2557. ประวัติศาสตร์ไทยร่วมสมัย. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร. สำนักพิมพ์มติชน.
- ดำรงราชานุภาพ. สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยา. 2555. พงศาวดารเรื่องไทยรบพม่า. กรุงเทพมหานคร. สำนักพิมพ์มติชน.
- เทพมนตรี ลิมปพยอม. 2554. ย้อนรอยประวัติศาสตร์. กรุงเทพมหานคร. Sanamya Publishing.
- นิธิ เอียวศรีวงศ์. 2545. กรุงแตก, พระเจ้าตากฯ และประวัติศาสตร์ไทย ว่าด้วยประวัติศาสตร์และประวัติศาสตร์นิพนธ์. กรุงเทพมหานคร. สำนักพิมพ์มติชน.
- ไม้ เมืองเดิม. 2553. บางระจัน. กรุงเทพมหานคร. สำนักพิมพ์แสงดาว.
- สุนทร ชุตินทรานนท์ และคณะ. 2552. ชาตินิยมในแบบเรียนไทย. กรุงเทพมหานคร. สำนักพิมพ์มติชน.
- อนันต์ อมรรตัย บรรณาธิการ. 2544. คำให้การชาวกรุงเก่า. กรุงเทพมหานคร. สำนักพิมพ์จดหมายเหตุ.

หนังสือภาษาอังกฤษ

- Barker, Chris. 2003. Cultural Studies: Theory and Practice. Second Edition. SAGE Publications.
- Cobley, Paul. 2001. Narrative. London and New York. Routledge,
- Cohan, Steven, Shires, M. Linda. 1997. Telling Stories: A Theoretical Analysis of Narrative Fiction. London and New York. Routledge,
- Cohen, Robert. 2008. Theatre. Eight Edition. New York. McGraw-Hill.
- Counsell, Colin, Wolf, Laurie. 2006. Performance Analysis: An Introductory Coursebook. New York. Routledge.
- Culler, Jonathan. 2000. Literary Theory: A Very Short Introduction. New York. Oxford University Press Inc.
- During, Simon. 2005. Cultural Studies: A Critical Introduction. New York. Routledge.
- Edgar, Andrew, Sedgwick, Peter. 2004. Cultural Theory: The Key Thinkers. London and New York.
- Frow, John. 2006. Genre. London and New York. Routledge.
- Herman, David. 2007. The Cambridge Companion to Narrative. UK. Cambridge University Press.

บทความ

- ฉลองรัฐ เหมอมาลัยชลมาศ. เรื่องเล่า (Narrative) และศาสตร์แห่งการเล่าเรื่อง (Narratology). ใน นิเทศศาสตร์ปริทัศน์ วารสารวิชาการ คณะนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยรังสิต. ปีที่ 9, ฉบับที่ 1, กรกฎาคม-ธันวาคม พ.ศ. 2548.